

Fiskeridirektoratets småskrifter

Nr. 11 — 1952

**Utviklingslinjer i
fiskeriundervisningen i Norge.**

Av

HANS TAMBS-LYCHE

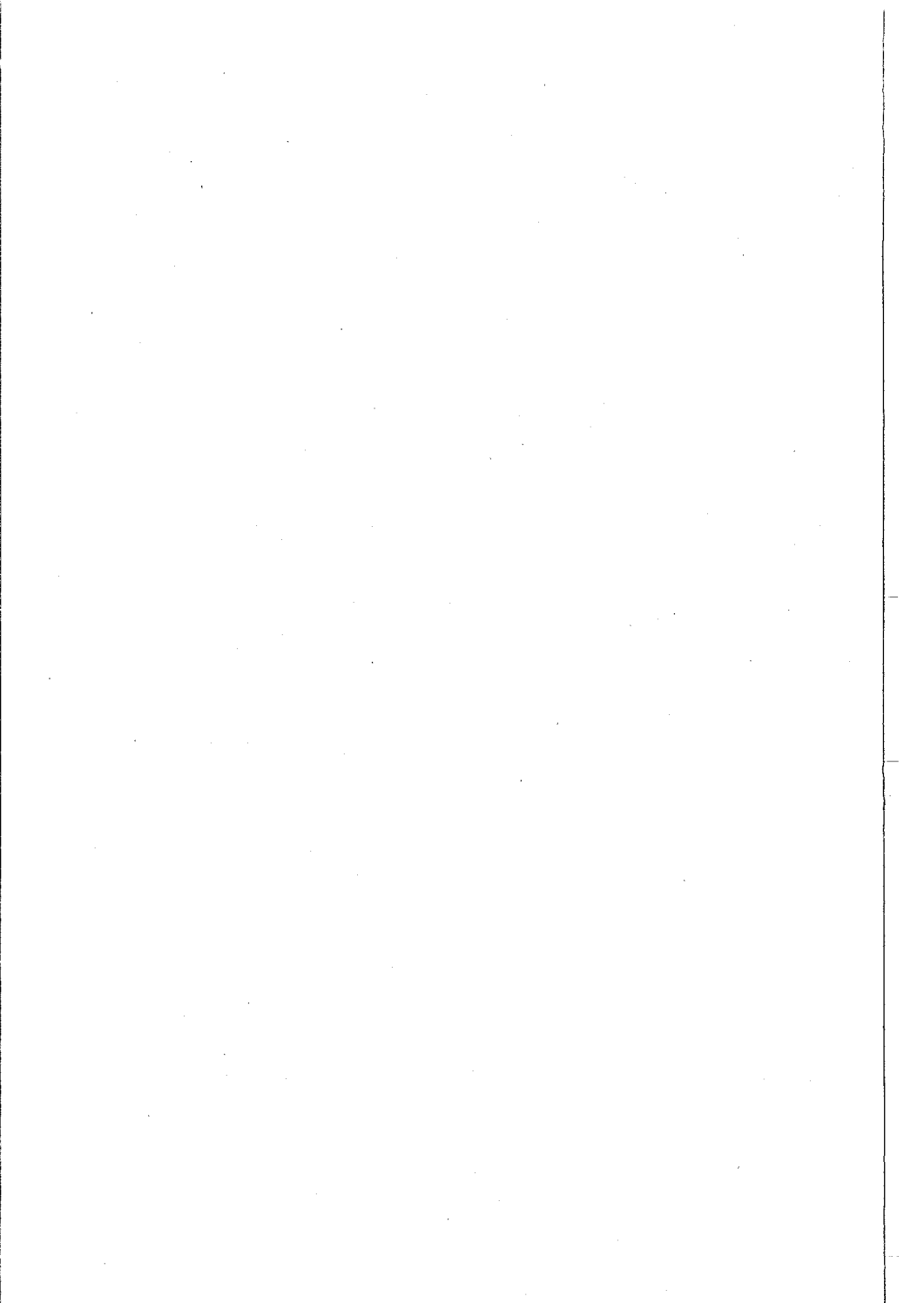
Utgitt av

FISKERIDIREKTØREN

BERGEN

A.S. JOHN GRIEGS BOKTRYKKERI

1 9 5 2

Ved *fiskeriundervisning*¹⁾ i det følgende vil jeg forstå undervisning for fiskere eller for folk som på et eller annet trin arbeider i eller tar sikte på å arbeide i Norges fiskerier næring. Jeg er klar over at emnet på denne måten blir mer omfattende enn rammen for dette møte i og for seg skulle tilsi. Fiskerier næringen er imidlertid en helhet og det er meget viktig å se de enkelte ledd av den i sammenheng.

Dels dreier det seg her om en undervisning for fiskerne selv, dels om yrkesopplæring i fisketilvirking og dels om utdannelse av spesialister av forskjellig art til fiskerier næringen.

Tatt i denne mening av ordet har fiskeriundervisningen i Norge en lengre historie enn man vanligvis er oppmerksom på. Så vidt jeg har kunnet finne ut kan de første organiserte tiltak for undervisningen i fiskerispørsmål i år feire 70-års jubileum. Det var »Selskapet for de norske fiskeriers fremme« som i årene fra 1882 og fremover ansatte de første vandrelærere for instruksjon i tilvirking av klippfisk. Det viste seg imidlertid raskt at slike vandrelærere ikke var tilstrekkelige til å fylle det behov for opplæring som var til stede, og i 1889 la Selskapet fram et forslag om å opprette en kombinert forsøksstasjon og undervisningsanstalt i Bergen. Undervisningen skulle vesentlig ta sikte på fisketilvirking. Omtrent samtidig og tydelig inspirert av tiltaket i Bergen la Nordland Fiskeriselskap fram forslag om å opprette en fiskeriskole i Bodø. Begge planene tok først og fremst sikte på å gi opplæring i det vi nå kaller fisketilvirkning og de må ses i sammenheng med den omlegging av tilvirkningsmetodene som dengang foregikk. Særlig var det den nye hermetikkindustrien som gav støttet til disse tiltakene. Planene fra Bergen og Bodø ble inn-

¹⁾ Foredrag ved møte av fiskerifagskolenes personale på Aukra 18.—22. august 1952.

gående drøftet og resultatet ble at begge skoler kom i gang fra 1893 av.

Skolen i Bergen var helt fra starten knyttet nøye sammen med en fiskeriforsøksstasjon — spiren til det senere fiskerilaboratorium. Undervisningen var bygget på et 3 måneders kurs hvert år og hovedvekten var lagt på undervisning i behandling av fersk fisk, hermetisk nedlegging av fiskevarer og røking. Dessuten ble det gitt opplæring i salting av sild og tilvirking av klippfisk. Men det ble også gitt en del teoretisk undervisning. I alt ble det undervist 40 timer pr. uke, fordelt med 28 timer praktiske øvelser og 12 timer teori (Kjemi: 6, fysikk: 2, regnskapsføring: 1, nasjonaløkonomi og statistikk: 1, og fiskeribiologi: 2 timer). Det er karakteristisk for tiden at de praktiske øvelser var fordelt på blikkenslagerverkstedet, kjøkkenet og røkeriet. Denne skolen var i gang i 8 år og uteksaminerte i alt 64 elever, hvorav 4 kvinner. 4 av elevene var utlendinger. Foruten dette hovedkurset ble det holdt 14 dagers, senere 1 måneds, rent praktiske kurs med 12 elever og både med menn og kvinner som elever.

Fiskeriskolen i Bodø arbeidet på en noe annen måte og hadde en viss tilknytning til handelsskolen, men også her var det de nye tilvirkingsmetoder som røking og hermetisering som stod i forgrunnen. Skolen var i gang i 11 år og i løpet av 25 kurs ble det uteksaminert ca. 250 elever.

De første planer om opprettelse av en skole beregnet for fiskerne selv er fra 1911 og det var daværende fiskeridirektør Johan Hjort som la dem fram. Det ble nedsatt en komité — i 1914 — som først gav en innstilling i 1920, men de tiltak komiteen foreslo fikk ingen praktisk betydning. Det er tydelig at det var kombinasjonen med navigasjonsundervisningen som var den vanskeligste nøtten å knekke. Det foregikk en omfattende revisjon av navigasjonslovgivningen nettopp i de samme årene, og det var vanskelig å bygge opp noen undervisningsplan så lenge man ikke visste hvilke krav som ville ble stillet på dette viktige feltet.

Det er interessant å legge merke til dette fordi kombinasjonen mellom fiskeriundervisningen og navigasjonsundervisningen har vært et av de karakteristiske trekkene ved den fiskeriundervisning som senere er byget opp i Norge. Det er ikke tvil om at denne kombinasjon stadig har ført med seg store problemer, problemer som blant annet har ført til at man nå har nedsatt en ny komité til behandling av høvedsmennenes utdanning. På den annen side er det like sikkert at det nettopp er denne kombinasjonen mellom navigasjon og fiskerifag som har betinget den norske fiskeriundervisningens sterke stilling.

Da Johan Hjort i sin tid la fram planene om en skole for fiskere var det nok blant annet under inntrykk av erfaringene fra Bergen Museums internasjonale Havforskningskurser. Disse kursene som var i gang fra 1903—1914 betegner i virkeligheten den første akademiske universitetsundervisning i fiskerifag i verden. De ble ledet av de senere professorene Hjort, Appelløf, Helland-Hansen og Gran og der deltok i alt 171 elever, hvorav bare 29 norske. De øvrige var tyske, østerrikske, ungarske, russiske, sveitsiske, danske, belgiske, svenske, finske, italienske, japanske, franske, hollandske og amerikanske studenter.

Enda en del tiltak bør nevnes i denne oversikten over fiskeriundervisningens historie i vårt land. Innførelsen av motorene i fiskerbåter, særlig fra 1910 og framover, gjorde det nødvendig å sette i gang kurser for fiskere i motorlære. En lærebok ble utarbeidet av professoren i motorlære ved Norges Tekniske Høyskole, og Fiskeridirektoratet engasjerte lærere og skaffet undervisningsmaterieil til ambulerende motorkurs. De var i gang helt til krigen kom i 1940, men er nå helt avløst av fiskerifagskolene motorlinjer.

Revisjonen av navigasjonslovgivningen førte til at det ble krevet kystskippersertifikat av de som skulle føre fiskefartøyer av noen størrelse. Også den undervisning som i den forbindelse ble aktuell ble satt i gang av Fiskeridirektoratet ved ambulerende kurs i distriktene, svært ofte med marineoffiserer som lærere. Disse kursene som ble startet

omkring 1910, er fremdeles i gang og har nok enda ikke utspilt sin rolle.

Da filetskjæringen og frysingen ble aktuell i 1930-årene, satte direktoratet i gang en ganske omfattende kursvirksomhet for å lære folk opp i den nye teknikken. Det er verd å legge merke til at disse kursene i en viss grad har vært med på å bygge opp ferskfiskkontrollen — som nå, i sin tur, er med på den videre utformning av undervisningen i fisketilvirkning. Vi har her et ganske godt eksempel på betydningen av en slik *vekselvirkning* mellom opplæring og administrasjon.

I årene etter den siste krigen har installering av radiotelefon og ekkolodd i den norske fiskerflåten vært en av de mest karakteristiske landevinningene. Direktoratet har møtt opplæringsbehovet på disse områdene ved å sette i gang en ganske omfattende kursvirksomhet. Men det er en påfallende forskjell mellom den skjebne kursene i disse to disipliner har hatt. Kursene i radiotelefoni har vært en svær suksess, med hundrevis av elever hvert år langs hele kysten. Kursene i ekkolodd har ikke slått igjennom i det hele tatt. Det er ikke fordi det i og for seg er så mye enklere å betjene et ekkolodd riktig enn en radiosender. Det kan ikke være noen tvil om at dersom man kunne få i gang en effektiv undervisning i riktig bruk og stell av ekkolodd ville det bety en atskillig mer effektiv utnyttelse av denne ganske kostbare redskapsparken.

Forholdet mellom skjebnen til disse to artene av kurs lærer oss at det svært ofte er slik at *behovet for sertifikatet, papiret, kan nyttes som et tallmessig uttrykk for det undervisningsbehovet som foreligger*. Det er utmerket at vi innseser at fiskerne vil ha nytte av en bestemt slags undervisning, men en slik erkjennelse hos oss skaper bare ikke noe behov hos dem.

I lys av de erfaringer som er høstet ved denne kursvirksomheten kan det være nyttig å se litt nærmere på omfanget av *navigasjonsundervisningen* for fiskerne, siden

denne undervisningen har spillet og spiller slik en sentral rolle i hele fiskeriundervisningen hos oss.

Etter de tall som foreligger for meg ble det i årene 1918—1932 arrangert i alt 232 navigasjonskurs gjennom Fiskeridirektoratet med tilsammen 3370 elever, eller gjennomsnittlig 241 elever pr. år. Til dette kommer et lignende, antagelig noe mindre, antall elever utdannet ved sjømannsskolene. Det er nok sikrest å betrakte disse tallene som minimumstall.

I 1936 ble kystskippereksamen delt i to klasser. Senere er det (1936—1947) utdannet gjennomsnittlig 115 kystskippere av 1. klasse og 636 kystskippere av 2. klasse pr. år. Til dette er å bemerke at krigsårene 1941—45 trekker gjennomsnittet godt oppover for begge grupper; og navigasjonskonsulentent uttalte i 1948 at »disse tall ikke gir uttrykk for et fremtidig behov«. Han kommer til at behovet i en 10-årsperiode kan settes til ca. 600 navigatører pr. år av begge klasser tilsammen. Jeg tror man kan si at utviklingen i de fire årene som er gått av 10-års perioden har vist at hans beregning har slått nokså godt til. Det er imidlertid etpar karakteristiske trekk ved denne utviklingen man skal være oppmerksom på i denne forbindelsen. Helt fram til 1945 ble de store flertall av kystskippere av 1. kl. utdannet ved sjømannsskolenes 5 mndrs. kurs (i årene 1941—45 vel 80 pst.). Senere er forholdet snudd om og nå kan en antagelig regne med at ca. 80 pst. av 1. kl. kystskippere utdannes ved *fiskarfagskolene* — 20 pst. ved sjømannsskolene.

For kystskipperne av kl. II har man ikke hatt noen tilsvarende utvikling. Nå som før er det jevnt over noe over en tredjedel som utdannes ved sjømannsskolene, resten ved fiskeridirektoratets kursvirksomhet.

Det er kystskipperne av kl. I som i dag er de mest aktuelle for oss, men dersom vi ser på saken ut fra skolenes og skoleadministrasjonens syn betyr kystskipperne av kl. II en reserve, et latent behov, som det må bli fiskarfagskolenes framtidige oppgave å søke trukket inn i en mer effektiv fiskeriundervisning.

I den perioden fiskarfagskolene har vært i gang har det hittil ikke vist seg noen vesentlig økning i antallet av uteksaminerte kystskippere av 1. klasse. Men utviklingen har ført til at disse navigatørene nå får en annen, dobbelt så lang, og fiskerimessig sett en langt mer effektiv utdanning enn før. Dette er ikke noen liten vinning på mindre enn 10 år. Vi bør ikke lukke øynene for at dette nok har en viss sammenheng med de ulike økonomiske forholdene for skolegangen ved de to skoleslagene. Likevel gir dette forholdet en ganske god basis å bygge videre på.

Men samtidig ser det ut til at vi er kommet omtrent så langt vi kan vente på denne veien. *Tallet på ungdommer som søker sin kystskipperutdanning gjennom fiskarfagskolene står tydeligvis i et nokså bestemt forhold til det tallet vi kan komme frem til ved en analyse av flåtenes størrelsesfordeling.*¹ Dette forholdet må man ha for øye når man disukterer planer for en videre utbygging av skoleverket for fiskerne.

Forsøker man å trekke en linje gjennom alle disse tiltak for fremme av fiskeriundervisningen vil man se at det er næringens egen utvikling som overalt har vært det primære. Der hvor nye hjelpemidler, nye tilvirkingsmetoder eller nye sikkerhetskrav, eller utvidelse av feltene, er kommet inn og har skapt et behov, der har fagadministrasjonen søkt å dekke dette behovet ved en undervisning som til en hver tid har tatt sikte på å løse nettopp den praktiske, foreliggende oppgaven. Det er etter min mening viktig å være

¹ I diskusjonen etter foredraget ble det opplyst at bare vel 70 norske fiskefartøyer trenger 1. kl. kystskippersertifikat etter navigasjonsloven. Det hadde vært ønskelig å foreta en nærmere bearbeidelse av det statistiske materialet som foreligger om fiskeflåtenes størrelsesoppbygging og den enkelte fartøysgruppens anvendelse i fisket. Sammen med en bearbeidelse av opplysninger om fiskarfagskoleelevenes arbeid etter sin skolegang, vil dette antagelig gi et bedre grunnlag for en vurdering av »behovet«.

oppmerksom på at *denne linjen faktisk er blitt tradisjonell i norsk fiskeriundervisning* og jeg tror også at det er overordentlig viktig at man steller seg slik at det blir mulig i fremtiden å bygge videre på disse tradisjonene.

Der er imidlertid også en annen linje i utviklingen av fiskeriundervisningen i vårt land. Den har gjort seg mindre gjeldende men har likevel spillet en ganske stor rolle. Det dreier seg om skoler og kurs som har søkt å gi mer almen opplæring beregnet for fiskerungdommen, altså ungdom fra fiskeridistriktene. Disse skolene søker sin tilknytning til folkehøyskolene, slik de ble utformet i Danmark og kom til vårt land i siste halvdel av forrige århundre. Der hvor slike skoler ble reist i kystdistrikter var det naturlig at undervisningen etter hvert ble preget av det næringsliv og det miljø skolen lå i og som elevene kom fra. Folkehøyskolene var jo opprinnelig nær knyttet til jordbruket og på mange måter var det naturlig i våre kystdistrikter å la fisket spille en lignende rolle som jordbruket i undervisningen. Dette førte til at undervisningen i rene fiskerifag ble tatt opp og den første norske lærebok i fiskerilære er, så vidt jeg har kunnet finne, utgitt med sikte på et slikt fag ved Aukra Folkehøyskole i årene før 1920. Dels for å gi elever bedre utbytte av skolegangen og dels for å trekke elever til skolene ble det ordnet slik at en del av Fiskeridirektoratets navigasjonskurs mer eller mindre regelmessig ble lagt til slike skoler og særlig da til skolene i Aukra og Florø og til Utgarden skole på Karmøya. Ved de 2 første av disse skolene fikk navigasjonsundervisningen et slikt omfang at det tidlig ble ansatt egne navigasjonslærere, nemlig Haanes på Aukra og Molnes i Florø.

Denne sammenknytningen av folkehøyskolens almindelige undervisning med fiskernes behov har vært nyttig som et *forstadium* for de senere fiskerifagskolene. Men det er viktig å være oppmerksom på at det *ikke* ble denne linjen — med utgangspunkt i interessen for almindannelsen — som ble ført videre.

Når *Aukra* og *Florø* i dag er gått over til å bli *fiskar-*

fagskoler, skjedde det i et *brudd* med skolenes tidligere plan og tradisjoner, et brudd som ettertiden har vist var nødvendig, men som nok var smertelig nok for de det berørte. Og helt stille gikk det heller ikke for seg.

Jeg nevnte før at Johan Hjort i 1911 la fram de første planene for en fast fiskeriskole, men at disse planene ikke førte fram. Med *forankring* i den undervisning som ble drevet ved folkehøyskolene på Aukra og i Florø, og i stadig høyere grad med de praktiske behov for øyet, ble det imidlertid hele tiden arbeidet videre med denne saken; og vi finner at den dukker opp gang etter gang i den offentlige diskusjonen og på fiskerimøter.

I mars 1936 nedsatte Handelsdepartementet en komité som skulle gjennomgå på nytt spørsmålet om en fagundervisning for fiskere. Komiteen arbeidet meget raskt og ga sin innstilling i august samme år. Det er denne komiteens innstilling som enda i dag gir det viktigste grunnlaget for undervisningen ved våre fiskarfagskoler — og det er heit unødvendig å omtale den nærmere i denne forsamling.

Da denne komiteen la frem sin innstilling var allerede arbeidet med å reise den første faste skolen for *fisketilvirking* (Lærebruket i Vardø) i full gang. Også her var det de praktiske behov som i første rekke skulle tilgodeses. Og når det første lærebruket ble lagt i Vardø var det *ikke* ut fra undervisningens tarv man resonerte. Det var fisket i Finnmark som var i en nødsituasjon og lærebrukets oppgave var *også* — og kanskje først og fremst — den å heve standarden i behandling av fisk i hele landsdelen. Erfaringene har vist at selv om dette rent skolemessig kanskje kan sies å være et uvedkommende hensyn, så har det likevel ikke vært noe dårlig utgangspunkt for et opplæringsinstitutt av denne art.

Etter flere års arbeid — og til dels under meget store vanskeligheter — har man høstet erfaringer nok til å gi også denne undervisningen en viss form og en ramme, og man har kunnet ta opp spørsmålet om å nyttiggjøre seg disse erfaringene i full målestokk også andre steder i landet.

»Lærebrukskomiteen« ble nedsatt i 1949 og ga sin innstilling i 1951.

Under krigen tok *Oscar Sund* o. a. fatt på arbeidet med det som med et noe uheldig uttrykk er blitt kalt en »høyere fiskeriundervisning«. En må tro at det var i deres tanker å søke en tilknytning tilbake til havforskningskursene i Bergen som ble stoppet av den første verdenskrigen. Men det var klart at tiden nå var en annen. Havforskningskursene hadde sin store misjon den gang havforskningen i tilknytning til fiskeriene hadde sitt gjennombrudd, da land etter land sto foran det problem å bygge opp administrasjoner som kunne ta de oppgavene opp.

Nå var oppgaven en annen: For det første gjaldt det nå å rekruttere vår egen fiskerinæring med det nødvendige antall spesialister. For det annet var det ikke lenger bare spørsmål om fiskeribiologi og oceanografi. En akademisk undervisning i de fag det gjelder måtte nå ta hensyn til at fagområdet var blitt langt mer omfattende. Både de tekniske fag — og kanskje i særlig grad i de siste årene — de samfunnsmessig betonte fagene har krevet atskillig plass. En syntese av alt dette til et akademisk fag »fiskerilære« er nødvendig. Og her foreligger det også helt nye oppgaver — lite av det som er gjort i andre land kan tas som mønster.

Det er et utgangspunkt for dette arbeidet, men gjør det ikke lettere, at *deler* av denne undervisningen allerede gis ved nær sagt alle de høyskolene vi har her i landet.

Det gamle »Selskapet til de norske fiskeriers fremme«, fungerte som en samlende uavhengig initiativtaker, og en innstilling som tok sikte på å opprette en egen norsk fiskerihøyskole ble lagt fram i 1946.

Det viste seg imidlertid nødvendig å søke å realisere oppgaven i flere trin. Man måtte ta fatt på de oppgaver som en hadde forutsetninger for å løse i dag, og så bygge videre trinvis på det grunnlaget som ble lagt. Det kurset som ble arrangert i Bergen våren 1952 må sees som et slikt første trin.

Ved den historiske gjennomgåelsen av denne utviklingen kan man på mange måter få inntrykk av at det har gått langsomt å bygge opp undervisningssystemet for fiskere. Etter mer enn femti års arbeid har vi nådd frem til 4 faste skoler, en del kursvirksomhet, et enkelt lærebruk helt nordøst i landet 5—6 dagers reise herfra, og en meget beskjeden og foreløpig nokså usikker akademisk kursvirksomhet.

Slik kan det nok sees. Og man sammenligner ofte med jordbrukets opplæringsvirksomhet med sitt nett av skoler i alle landets fylker og med sin egen høyskole. Jeg tror ikke en slik sammenligning er helt rettferdig. For det første har man det faktum at jordbruket ernærer en befolkning som er mange ganger så stor som fiskerbefolkningen. De rent geografiske forhold, den store folketettheten i jordbruksbygdene, de mye bedre kommunikasjonene, det faktum at bonden i høyere grad enn fiskeren er *bofast* — alt dette har spillet en rolle i denne forbindelse.

Likevel tror jeg nok den viktigste årsaken til ulikhetene ligger på et annet område.

Selve fagets art og yrkets utvikling har stillet krav til fagopplæring av jordbruksungdommen langt tidligere — og inntil de siste årene i langt høyere grad, enn til fiskerungdommen. Selv i slutten av forrige århundre stillet jordbruket ganske vidtgående krav om teoretiske og praktiske kunnskaper både i planteavl, husdyrsskjøtselen og til dels også i skogdriften, mens fiskeren helt fram til århundreskiftet — og mange steder lengre — rodde og seilte og vanskelig kunne nyttiggjøre seg annen fagopplæring enn den han fikk av faren eller eldre kamerater i båten selv. Dessuten var den kapital som var investert selv i et beskjedent gårdsbruk, med jord og hus og dyr og redskap, meget større enn verdien av den båten og det bruket en fisker eiet. *Regner vi skjematisk kan vi si at opplæringsbehovet for den enkelte er noenlunde proporsjonalt med kapitalverdien av de arbeidsredskap som er investert i yrket.*

Det er de dekkete skøytene, motoren, snurpenoten, havfisket, tranen, hermetikkinndustrien, jernbanen, dampskips-

linjene, kjøleanleggene — det er alt dette som er bakgrunnen for det bildet vi her har tegnet av utviklingen i fiskeriopplæringen. Og det er først i de siste årene denne utviklingen nesten har hatt karakter av en eksplosjon.

I dag er forholdet til landbruket på mange måter snudd om. Nå krever en moderne skøyte med maskin og redskap og anlegg i land en investering på fra 300 000 kroner til 500 000 kroner — og det er etter norske forhold en heller stor gård som krever det samme. Ingen bonde vil i dag finne på å drive en slik gård uten allsidig fagopplæring eller hjelp av faglærte folk. Vi er faktisk nå kommet så langt at de fleste fiskere som vil drive med slike redskap må søke en opplæring som går utover det en ren navigasjonsskole kan gi ham. *Vi er kommet dit hen at næringen selv har skapt behovet for en allsidig fagopplæring også i det vi kaller »fiskerifagene«*. Men dette er en helt ny situasjon i fiskerinæringen.

La oss et øyeblikk vende tilbake til spørsmålet om det ikke har gått trådt med utbyggingen av fiskeriundervisningen. Jeg tror vi kan belyse dette spørsmål fra en annen kant ved å se det under internasjonale perspektiver.

Dersom vi ser på andre lands fiskerinæring og deres fagopplæring vil vi oppdage at vi står i litt av en særstilling. Vi er nesten alene om å ha slik undervisning som et faktum. I de aller fleste andre land foreligger det planer, eller det er tilløp av forskjellig art. Men et fast etablert skolevesen for fiskeriene finner vi i Europa og under forhold som kan sammenlignes med våre, nesten bare i Norge (og delvis i Tyskland).

En undervisning for fiskere kan ha to vesentlig forskjellige formål:

Enten kan den ta sikte på å lære unge gutter til å bli fiskere;

eller den kan ta sikte på å dyktiggjøre unge fiskere videre i sitt yrke.

Det er den siste linjen som er valgt hos oss og det er jo naturlig nok. Vi har ingen virkelig mangel på rekrutter

til yrket — tvert imot, problemet hos oss er jo i ganske stor utstrekning det motsatte: å gi ungdom fra fiskeridistrikten også andre muligheter enn fiskebåten.

I mange av de land som driver en organisert fiskeriundervisning ligger forholdene helt annerledes an. Dels dreier det seg om land som er i ferd med å bygge opp fisket som et nytt ledd i næringslivet (Portugal er et utmerket eksempel) eller om land hvor hele skolesystemet har en annen karakter enn hos oss (f. eks. Japan). I begge disse land (og flere andre) begynner »fiskeriundervisningen« — om man kan kalle den slik — alt i barneskolen, og hele barneopplæringen tar sikte på at guttene etter hvert skal gå over i fisket. I disse land er det heller ikke noe problem å skaffe elever nok. De som er født i fiskerlandsbyer har simpelthen ikke andre muligheter. Svært ofte er denne form for fiskeriopplæring også knyttet sammen med rekruttering til marinen.

I disse landene foreligger det en bakgrunn som er helt fremmed for oss, og vi har intet å lære eller å ta etter når det gjelder selve organiseringen av undervisningen.

I andre land (Polen, til dels England) har man andre problemer. Fisket baseres stort sett på en nokså ensartet flåte av trålere, og »fiskeriopplæringen« består i å trimme mannskapene til arbeidet ombord. Til dels skjer det ombord i egne skolefartøyer, som enten er eid av store trålerkompanier eller av staten. Trålernes offiserer får vanlig sjø-offisers- eller navigasjonsutdannelse. Heller ikke her har vi mye å lære. Også dette opplæringssystemet bygger på samfunnsforhold som er vesensforskjellige fra våre.

De land vi med noen rett kan sammenligne oss med er Frankrike, England, Danmark, Sverige og Tyskland.

Frankrike har de eldste tradisjonene på dette området, og har så vidt jeg kan finne ut fremdeles en 4—5 fiskeriskoler i gang. Skolene har en viss likhet med våre, men tar sikte på å lære opp enten mannskaper eller rene kystfiskere, og deres pensum er beskjedent i forhold til vårt.

Trålernes offiserer får sin navigasjonsutdannelse på sjømannsskolene.

I *England* er forholdene lite oversiktlige, men det er på det rene at det på tross av en rekke forsøk ikke er lyktes å få i gang en undervisning i fiskerifag som virkelig har fått tilslutning av fiskerne selv.

I *Danmark* holder man fremdeles fast ved folkehøyskoleprinsippet — til dels i en enda strengere form enn det ble praktisert hos oss i 1920-årene. Danmark hadde inntil 1924 en vel anskrevet høyskole beregnet på fiskerungdom på *Snoghøj*, og fiskerifagene spilte her en forholdsvis stor rolle i fagkretsen. Det lyktes imidlertid ikke å holde elevenes interesse vedlike for en slik kombinasjon av folkehøyskole og praktisk utdannelse og skolen døde av mangel på elever.

I 1946 søkte man å bygge videre på denne skolens tradisjoner, idet man da startet *Danmarks Fiskerhøjskole i Esbjerg*.

Det er en *stor* skole hva lokalforholdene angår. I en praktfull bygning er det internat og undervisningsplass for ca. 90 elever; men det er ikke lyktes skolen å sikre seg mer enn en liten del av dette tallet som elever. Skolen er nok i det vesentlige en ren folkehøyskole (det kan f. eks. ikke holdes noen eksamen der), og den fagundervisning som ble gitt var i hvert fall inntil 1949 overordentlig beskjeden. Det arbeides i Danmark for etablering av en yrkesundervisning etter mønster av den norske, men foreløpig uten resultat.

I *Sverige* har man også fiskeripreget undervisning ved et par folkehøyskoler, men for et meget beskjedent elevtall, og så vidt jeg kan se av det materiale som foreligger, uten noen særlig tilslutning fra fiskerne selv.

Man tok et langt skritt framover med etableringen av en *fiskeriskole* i Lysekil i 1948. Skolen, som sto under ledelse av det svenske »yrkesopplæringsrådet«, tok sikte på å gi unge gutter en yrkespreget framhaldsundervisning umiddelbart etter avsluttet folkeskole. Skolen er et nokså be-

skjedent tiltak og den har nesten for hvert år arbeidet med nye skoleplaner. Hittil er det imidlertid ikke lyktes å komme frem til en skoletype som er akseptert av fiskerungdommen. Noen av vanskene henger antagelig sammen med at det ikke er så lett å passe en skole av denne art inn i et yrkesskolesystem som vesentlig har fått sin form ut fra industriens behov. For å hjelpe på dette har man så vidt jeg forstår overført denne skolens administrasjon fra »yrkesopplæringsrådet« til Fiskeristyrelsen. Til dels er nok dette skjedd som et resultat av de erfaringer vi har høstet her i landet. Men hovedvanskene for skolen i Lysekil henger nok sammen med at den tar sikte på så unge elever. En undervisning slik den her er tenkt, krever om den skal bli effektiv, en større modenhetsgrad av elevene og atskillig praktisk erfaring fra yrket. Det er ingen ung gutt som vil bli fisker som *begynner* med å gå på en fiskeriskole. Han søker å komme med på sjøen, og først når han gjennom et par års praktisk arbeid føler behovet for fagopplæringen som en realitet, er han moden for å søke seg inn på en fiskerfagskole.¹⁾

I *Tyskland* har man imidlertid kommet fram til en fiskeriundervisning som på mange måter minner om vår. Og det er da også ved siden av Norge det eneste land hvor en slik fiskeriundervisning er fast etablert som ledd i undervisningssystemet.

Som i Norge er fiskeriundervisningen knyttet sammen med navigasjonsundervisningen, og man er for så vidt også gått noe lenger enn oss på dette feltet. For det første er navigasjons- og fiskeriundervisning samarbeidet til en helhet — en felles fiskeskippereksamen. Og for det annet har man hevdet fiskeriopplæringens selvstendighet. Ingen skipsfører eller styrmann med sertifikat beregnet på handelsmarinen får gjøre tjeneste som offiser under fiske.

¹⁾ Skolen i Lysekil er nå nedlagt (tilføyet under korrekturen).

Og ingen fiskeskipper — om hans navigasjonsopplæring er aldri så omfattende — får noen rettigheter utenom fisket.

Det er ikke tvil om at de større tyske fiskebåtenes offiserer har en meget grundig og en meget allsidig utdannelse. Sannsynligvis er den for sitt formål den beste som finnes i dag.

Men det er et punkt hvor den tyske og den norske opplæringen er vesenforskjellig i sin målsetting. Mens den tyske utdannelsen tar sikte på de meget få som blir øverste offiserer på det begrensede antall trålere og andre større fiskefartøyer som Tyskland rår over, tar vår høvedsmannslinje sikte på et langt bredere publikum. På dette punkt er de norske skolene med sine bortimot 100 elever i dag gjenstand for beundring og misunnelse fra tyske skolefolks side.

Denne gjennomgåelsen av det som foreligger av fiskeriundervisning i andre land viser oss at vi ikke behøver å skamme oss over det som er nådd. Det viser oss også hva det er som karakteriserer *vår* fiskeriundervisning.

For å summere opp:

- 1) voksne elever — som er *fiskere på forhånd*.
- 2) utgangspunktet er fagopplæringen — ikke almendannelsen.
- 3) sammenkoblingen av navigasjonsopplæringen med fiskeriopplæringen.
- 4) Den nære tilknytning til fagadministrasjonen som sikrer skolene at undervisningen til enhver tid blir à jour.

I forbindelse med dette fjerde punktet vil jeg gjerne si noen ord om administrasjonsordningen. Som kjent foreligger det et forslag om å overføre fiskerfagskolene fra Fiskeridepartementet til Kirke departementet (Yrkesopplæringsrådet). Den komité-innstillingen som foreligger er overordentlig tynn og gir ikke engang antydning til noen drøftelser av de spørsmål som reiser seg ved en slik overføring av enkelte skoleslag. Derfor er det heller ikke så lett å ta stilling til det resultat komiteen er kommet fram til.

Jeg vil bare nevne at etter de erfaringer jeg for min del har gjort i de fire år jeg var undervisningskonsulent

og etter det resultat jeg er kommet til ved å studere dette skolevesenets utvikling hos oss og i andre land, er jeg alvorlig bekymret for den utvikling som *kan* komme til å finne sted ved en løsriving av skolene fra det faglige apparat som ellers er knyttet til fiskerinæringen.

Hos oss har det gjennom de siste 50 år stadig vært den faglige fiskeriadministrasjonen som har tatt initiativ for å imøtekomme de opplæringsbehovene som har foreligget og disse tiltakene har hos oss — hvor vi *har hatt et samlet faglig apparat til rådighet* — ført til etableringen av en fast undervisning. I andre land hvor man har manglet den samlende faglige administrasjon, har man i stedet forsøkt å løse problemene ved tillempling av leseplaner for de mest forskjellige skolearter — men uten suksess. Når det er slik, taler det for en viss varsomhet med å rive over kontakten mellom fagadministrasjon og skoler.

Dessuten har komiteen overhodet ikke tenkt over tilknyttingen til det administrative apparat. Den mener at det hele løses ved å flytte undervisningskonsulenten til Oslo og gi ham kontor i Yrkesopplæringsrådet. Som om skolene kan være tjent med en såkalt »fiskerikyndig« konsulent i Yrkesopplæringsrådet til erstatning for den kontakt de i dag har med ca. 100 fagfolk og spesialister i direktoratet!

I denne fremstillingen har jeg forsøkt å få frem noe av den utviklingen innenfor fiskeriundervisningen som har ført oss dit vi står i dag. Det er ikke min sak å søke å trekke de enkelte linjene videre. I løpet av hele denne uken vil de forskjellige spørsmålene som er aktuelle bli drøftet. Min oppgave har vært å søke å gi en historisk og samfunnsmessig bakgrunn for de diskusjonene som kommer til å følge.

Men om ett punkt av prinsipiell viktighet vil jeg gjerne si noen ord i denne forbindelsen. Det er oppnevnt en komité som skal ta for seg de erfaringer som er høstet i de 12—13 årene høvedsmannslinjen nå har vært i virksomhet. Dens

oppgave er — kort sagt — å bygge videre på komitéinnstillingen av 1936.

Så vidt jeg forstår blir hovedproblemet for den komiteen å finne fram til en form som gjør det mulig å skape en selvstendig fiskeskipperuttdannelse — uavhengig av handelsmarinens behov. Det blir ikke lett og det er mange spørsmål som reiser seg i den forbindelse.

Dels gjelder det å føre navigasjonsutdannelsen noe videre enn i dag, men uten å svekke opplæringen i fiskerifagene. Det krever antagelig utvidelse av skoletiden. Men på den annen side gjelder det også å skaffe muligheter for en enda bedre rekruttering til skolene enn nå.

Og en utvidet rekruttering til skolene kan *ikke forenes med en utvidelse av skoletiden.*

En vei ut av dette er en spalting av fiskeriopplæringen i to trinn. Ett ett-årig kurs som nå — kanskje med noe større vekt på de tekniske fag; og en 18 måneders eller 2-årig linje med fulle navigasjonsrettigheter på alle hav og noe mer fiskerifag enn i dag. Men begge trinn må være selvstendige i den forstand at de gir klart definerte rettigheter som ikke kan fåes på annen måte.

På denne måten kan vi bevare det som er vunnet og samtidig komme et langt skritt videre.